

ВИКОРИСТАННЯ СЕМАНТИЧНОГО РОЗВИТКУ ВЛАСНОЇ НАЗВИ У СУЧАСНИХ ЗМІ

У статті розглянуто розвиток значення антропонімів та топонімів у текстах україномовних електронних видань. Здійснено спробу виявити основні закономірності семантичної модифікації онімів, види власних назв, що найчастіше зазнають зміни значення, та розмежувати випадки семантичного розвитку онімів у функціональному плані – з точки зору широти вживання (мова – групове мовлення – індивідуальне мовлення) та з погляду того, наскільки онім є відомим мовцям (назви прецедентні – назви, відомі в обмеженому колі мовців – назви, відомі обмеженому колу мовців протягом короткого часу).

Ключові слова: розвиток семантики, топонім, антропонім, апелятивізація.

The article deals with the development of meaning of anthroponyms and toponyms in the texts of Ukrainian electronic publications. An attempt was made to identify the main patterns of semantic modification of proper nouns, their types, whose meaning changes more often, and to distinguish between the cases of proper noun semantic development in functional terms – in terms of the breadth of application (language – group speech – individual speech) and in terms of how well a proper noun is known to speakers (precedent names – names known to a limited circle of speakers – names known to a limited circle of speakers for a short time).

Key words: development of semantics, toponym, anthroponym, transfer of proper names to the class of common names.

У текстах сучасних електронних ЗМІ активно вживаються власні назви, що зазнали семантичного розвитку на мовному, мовленнєвому чи індивідуальному (контекстуальному) рівні, і використання таких семантично трансформованих онімів надає тексту додат-

кової виразності. **Метою** статті є аналіз семантичних зрушень при вживанні онімів в сучасних електронних ЗМІ.

Постійний взаємний обмін між апелятивами та власними назвами – процеси апелятивізації та онімізації, що відбуваються у мовленні, закріплюючись пізніше у мові, – закономірно привертає увагу дослідників. Ю. О. Карпенко ще у публікації 1981 року зазначив чіткість меж між онома та апелятивами на рівні мови та позірну розмитість цих меж на рівні мовлення, наголошуючи на функціональній специфіці оніма у мовленні: якщо назва уживається в мовленні на позначення тільки одного предмета, але функціонально не закріплена за ним і вказує тим самим лише на певну ознаку цього предмета, то така назва є загальною [6, 234]. Пізніше дослідники розмежовують повний та ситуативний перехід онімів в апелятиви (О. В. Суперанська), висловлюють думку про наявність назв, що мають водночас ознаки онімів та апелятивів (В. Бланар [11, 202]), про різний ступінь пропріальності оніма [10, 47]. Очевидно, в останньому випадку під різним ступенем пропріальності оніма автори розуміють різний ступінь апелятивізації, що відбувалася на рівні мови та на рівні мовлення (відповідно апелятивізацію повну та апелятивізацію ситуативну).

Набуваючи вторинного, додаткового понятійного змісту, оніми стають у мовленні експресивно-оцінними заміниками назв загальних [9, 5]. Оскільки загальновідомі оніми є алюзивними, здатними нести певний спектр уявлень про денотат [3], ця їх особливість широко використовується у текстах різних типів, в тому числі художніх та публіцистичних. Зокрема відзначено експансію прецедентних назв у сучасній масовій комунікації [8], а одним із найважливіших мовностилістичних засобів публіцистики виголошено актуалізацію стилістичного потенціалу онімів у ЗМІ: таким засобом стає стилістична деонімізація онімів, – зокрема й ситуативна, – тобто перехід їх до фонду апелятивної лексики або контекстуальне набуття ними ознак апелятива [2]. Використання онімів у ЗМІ яскраво ілюструє комунікативну потужність власних назв, котрі, як зазначає О. Ю. Карпенко, стають „вмістилищем мовної та текстової (енциклопедичної) інформації, причому останньої в цій тарі зна-

ходиться більше, ніж першої”, та використовуються „ментальним лексиконом як зручна тара для збереження в малому обсязі великої інформації” [5, 39-40].

З функціонального погляду серед онімів, що зазнали семантичних зрушень, можна, наприклад, виділити 1) оніми, які фактично апелювалися на мовному рівні, не порвавши, втім, у свідомості мовців зв'язку з вихідною власною назвою; 2) оніми, переносне значення яких є контекстуальним, проте зрозумілим мовцям завдяки прецедентності самого оніма; 3) оніми, чиє переносне значення утворене за загальномовними закономірностями, проте відоме обмеженому колу мовців (у нашому випадку авторам текстів ЗМІ та їх постійним читачам); і, нарешті, 4) оніми, чиє контекстуальне значення буде зрозумілим обмеженому колу мовців у певний досить короткий період. Різниця між типами 2-4 полягає у ступені відомості денотата у просторі й часі (ця відомість яскраво виражена у вигляді прецедентності онімів групи 2), обмеженості кола користувачів семантично модифікованих онімів (домінуюча риса онімів групи 3) та „випадковості” актуалізації онімів, що зазнали семантичної модифікації (домінуюча риса онімів групи 4).

Апелювання на рівні мови притаманна, наприклад, лексемам *Попелюшка* „особа, що досягла високого становища, вийшовши з низів”, *олімп* „верхівка соціуму”, *клондайк* (кількаступеневий семантичний розвиток: р. Клондайк у Канаді > „родовище золота на цій річці” > „родовище золота” > „місце, де зберігаються скарби”, „місце, де можна знайти цінні речі”), *Мекка* (семантичний розвиток: „місто, яке для мусульман є святиною і місцем паломництва” > „місце поклоніння” > „місце, з яким варто познайомитися, центр певної діяльності”) та ін., що переконливо ілюструють приклади вживання їх у низці контекстів. Пор.: <...> *приклад людини, що зробила сама себе й досягла успіху завдяки власним талантам. Це казка про Попелюшку, яка перетворюється на королеву, і це перетворення відбувається в реальному житті й просто на очах* [15, 25.09.2011]; <...> *талант-формати створили в Україні паралельний „світ”, де бодай на кілька місяців попелюшки стають принцесами* <...> [13, 18.11.2011]; *Історії про попелюшок-холостячок або*

принців-холостяків мають куди більшу популярність, аніж близькі до реальності, не прикрашені людські взаємини [15, 10.11.2011]. Або політичний Олімп / олімп „політична верхівка”: І вони дають нечувані часові дивіденди тим, кого в душі зневажають, але все одно регулярно обирають на верхівку політичного **олімпу**, щоб потім проклинати і бідкатись за низький рівень життя та купу інших проблем [14, 26.09.2011]; <...> будь-яка влада, навіть найбільш недолуга, намагається за будь-що втриматись на політичному **Олімпі** <...> [17, 21.11.2011]; <...> український політичний **Олімп** <...> [17, 22.2011]; Про медицину „для народу” й „четверте управління” для богів українського політичного **Олімпу** [14, 2.12.2011], з подальшим розширенням значення до „верхівка певного соціуму”: Нині він є одним із небагатьох „небожителів” голлівудського **Олімпу**, який примудряється знімати авторське кіно з розмахом масового [16, 19.10.2012]. Пор. ще: Моніку Федик учора бачили в Чернігові, нині в Києві наBloшиному ринку. Тут для неї, зізнається іноземка, справжній **клондайк** [17, 20.10.2011]; Але найцікавіше, що кожен із нас на цілком рядовому рівні не проти присмоктатися до цього **клондайку** фінансового стимулювання [13, 2.11.2012]. Або: Сьогодні розповідь про людину, котра могла принести Україні славу перекладацької **Мекки** [16, 23.12.2011]; Ну, а поява на туристичній мапі Європи такого значущого „культурного кварталу”, який об’єднав би „Мистецький Арсенал” як найбільший музейний комплекс Східної Європи та колиць православ’я на слов’янських землях – Києво-Печерську лавру, може зробити Україну новою туристичною **Меккою** [13, 5.07.2013].

Оніми, апелятивізація чи семантична модифікація яких відбувається на рівні контекстуального переносного значення, зрозумілого усім мовцям, обов’язково належать до прецедентних феноменів, виділення яких пов’язано з іменами Ю. Караулова (поняття прецедентних текстів, див. [4, 216]), Д. Гудкова [1], В. Красних [7] та ін.

Оніми, переносне значення яких є контекстуальним, проте зрозумілим мовцям завдяки прецедентності самого оніма, використані з метафоричним перенесенням. При цьому певна яскрава риса об’єкта-прототипа домінує та стає базисом перенесення. Пор. кон-

текстуальні значення прецедентних онімів *Сусанін* „той, хто спрямував когось на хибний шлях” – *Тепер, щоправда, виявляється: йшли по колу, аби нині опинитись у тій самій точці. Де той **Сусанін**, що проводирем був? Може, в нас самих?* [15, 26.08.2011]; *Паганіні* „музикант високого рівня” – *КССМШ ім. Лисенка дає найкращу повну середню музичну освіту і підготовку в Україні <...>. Можна без перебільшення сказати, що кожен, навіть посередній випускник „Лисенка” в „кульку” – це „чисто **Паганіні**”!* [13, 7.10.2011]; *Рузвельт* „демократичний президент”, „президент демократичної країни” – *Тим більше, що Росія складається не із самих олігархів та наслідувачів блавної етики й естетики.<...> А те, що в них знову сірий полковник, нічого саме собою не означає: ми, до речі, теж не **Рузвельта** обрали* [16, 11.10.2011]; *Остан Вишня* „гуморист, дотепник” – *<...> весело бавився в інтерв’ю народний депутат України Геннадій Москаль. Фігура колоритна, пряма і відверта, він, як це у нього буває, сипав дотепами й барвистими порівняннями направо й наліво, змальовуючи ситуацію в державі. А коли ведучий запитав, чому так блідло, невиразно, неорганізовано діє опозиція, новоявлений **Остан Вишня** від політичного бомонду безсило розвів руками* [15, 11.11.2011].

Семантичний розвиток оніма може при цьому бути досить примхливим і непрогнозованим, пор.: *Уявлення жебрацького суспільства про „нормальне” життя це взагалі така особлива форма бідності: пластикові вікна, вмонтовані в фасади історичних пам’яток, бальні сукні „как последній раз” на провінційних випускницях, нова машина в кредит під 24%, вся ця **Мексика*** [15, 28.11.2012]. В останньому випадку проміжна ланка між топонімом *Мексика* та контекстуальною семантикою „показний шик” – „(примітивний) як у мексиканських серіалах”.

До речі, можливо, абсолютизація „прецедентності” власної назви потребує певних застережень. В усякому разі ця „прецедентність” може мати різний ступінь. Певною мірою прецедентними можна вважати явища, відомі усім членам певного угруповання, навіть якщо це угруповання становить лише незначну частину соціуму в цілому. Для футболістів та футбольних уболівальників за-

головок *Донецький Моурінью* [16, 15.11.2012] містить прецедентне ім'я: Жозе Моурінью – португальський футбольний тренер, який з 2010 року очолює іспанський „Реал Мадрид”, і єдиний, хто виграв Суперкубок у чотирьох країнах. Завдяки цьому, власне, й можлива метафоризація зазначеного антропоніма: *Моурінью* „видатний тренер”. Натомість для людей, далеких від футболу, вживання прізвища *Моурінью* в такому контексті виявиться незрозумілим.

До онімів, чиє переносне значення утворене за загальномовними закономірностями, але відоме обмеженому колу мовців, належить частина топонімів, ужитих у метонімічному значенні. Назва вулиці Банкової у Києві, де знаходиться будівля Адміністрації Президента, вживається у значенні „адміністрація президента” та „президент”: *Чи не є опозиціонери „підсадними качками” – партнерами Банкової, або тими, хто каналізує незадоволення чи піднімає фальшиві теми?* [17, 26.09.2011]. Назва вул. Грушевського, де знаходяться Верховна рада України, Кабінет міністрів та низка міністерств, набуває значення „Верховна рада” / „уряд України”: *На Банковій і Грушевського повинні чітко розуміти: якщо парламентські вибори в Україні проведуть не відповідно до європейських стандартів, а за власними „поняттями”, то результату подібного „свята волевиявлення громадян” не визнає ні Європа, ні Америка* [13, 18.11.2011]. Аналогічного значення набуває й київський топонім *Печерські пагорби*: *Звісно, на повну й остаточну капітуляцію Печерських пагорбів у Москві навряд чи розраховують* [15, 22.09.2011]. Назва бельведерського палацу в Варшаві, що є однією з резиденцій президента Польщі, може вживатися в значенні „уряд Польщі”: *<...> в агентурній боротьбі двох розвідок, кожна з яких хотіла довести своїм господарям у Кремлі чи Бельведері, що вони даремно їдять хліб* [12, 204].

Якщо ж подібне семантичне зрушення відбувається з прецедентним топонімом, то воно розуміється усіма мовцями (*Москва* „Росія”, *Кремль* „уряд Росії”). Водночас метонімічний розвиток значення оніма не надає йому такої експресивності, як метафоричний розвиток. Не випадково існує думка, що назва *Хіросіма* має денотативне значення не тільки в ситуації позначення самого міста,

а й при номінації події, пов'язаної з об'єктом, – атомного бомбардування; натомість метафоричне використання оніма *Хіросіма* (як правило, з актуалізацією сем „вибух” / „місто, знищене вибухом” – у значенні „катастрофа”, „те, що має катастрофічні наслідки”) стає вже конотативним [8].

Певна кількість онімів зазнає короткочасної актуалізації „у вузьких колах”. Пор. згадку прізвищ депутатів Верховної ради в контексті, де йдеться про можливість прийняття мовного законопроекту Колісніченка – Ківалова: *Хоча б тому, що мускульна маса „регіоналів” в особі **тадєєвих, волкових, цюпків** та інших у кілька разів перевищує опозиційну* [16, 25.05.12]. Чи актуальні на липень 2013 р. прізвища „антигероїв” української електронної преси: *Звісно, угруповання, котре керує Миколаївською областю, потребує **дрижаків і поліщуків** – агресивних мерзотників, які втратили людську подобу й чекають від господаря лише команди „фас!”, щоб пошмагувати кого завгодно* [13, 5.07.2013]. Розуміння семантичної модифікації оніма у заголовку *За напад на журналіста будуть судити броварського „**тітушка**”* статті, що починається рядками *12 липня у Броварах розпочнеться судовий процес над Сергієм Стяговим, який напав на журналіста інтернет-видання „Маєш право знати” Андрія Качора під час зйомки громадянської акції в парку „Перемога” у Броварах* [14, 05.07.2013], можливе лише за умови знання реципієнтом того, хто ж такий „антигерой” на прізвище Тітушко. Пор.: *Шевченківський районний суд міста Києва сьогодні, 1 липня, розпочав розгляд по суті кримінального провадження за звинуваченням мешканця Київської області Вадима Тітушка у побитті журналістки 5-го каналу Ольги Сніцарчук і фотокореспондента Владислава Содея під час акції опозиції 18 травня в столиці* [14, 1.07.2013].

Виразними та продуктивними засобами маркування семантичної модифікації онімів стають: 1) вживання онімів у формі множини (що може супроводжуватися також написанням з маленької букви / у лапках) та 2) метафоричне позначення одного об'єкта через інший з наголошенням на тому, що джерело й мішень метафори не тотожні. Ця нетотожність обох об'єктів маркується використан-

ням диференційного означення: *український, наш, свій, новий / новітній, другий / № 2, місцевий, галицький та ін.*

Найпоширенішим у таких випадках, як і слід було очікувати, є атрибутив *український*: *Радикали ж прямо заявляють, що все це марно, і що становище безвихідне: потрібен український **Піночет**. Щоб зламав голову, кому треба, нагорі і вправив мізки тим, хто внизу [13, 12.04.2013], де Піночет „авторитарний правитель”;* <...> *в Луврі відбудеться історична для України виставка. Це експозиція деяких найкращих з уцілілих творів Іоанна Георга Пінзеля, „українського **Мікеланджело**” (як назвав його Борис Возницький) [13, 21.09.2012], де у вихідному антропонімі актуалізовано сему „видатний скульптор”. Пор. ще номінацію українського співака та гітариста Олега Лапоногова, якого порівнювали з англійським рок-музикантом на прізвисько Стінг: *Звісно, Олег Лапоногов – уже не той юний „український **Стінг** періоду Therolice”, як його називали наприкінці 80-х – на початку 90-х, коли він прийшов вокалістом до гурту „Абрис”, який згодом перетворився на гурт „Табула Раса”. Інтонації ті самі, „стінгівські”, але вже на порядок мудріші [15, 14.09.2011]. Семантична модифікація український Гамлет у контексті Запитання повиснуло в повітрі в очікуванні рішення українського **Гамлета** в особі Януковича, куди ж він відфутболить череп дорученої країни [13, 16.2011]* є досить складною, бо орієнтується не лише на прецедентну „гамлетівську” сему „нерішучість”/ „на що зважитися?” < *To be or not to be?*, а й на додаткову асоціацію („Гамлет із черепом Йорика в руках”), котра навіює реципієнтові похмурі перспективи майбутнього.*

Ім’я польського публіциста і громадського діяча Єжи Гедройця у статті українського історика Я. Грицака контекстуально стає символом примирення слов’янських народів: *Він і його „Культура” сказали якихось п’ятдесят років тому, що для добра Польщі й усієї Європи поляки мають раз і назавжди змиритися з думкою, що Вільнюс є литовським, а Львів – українським містом [12, 196], звідки з’являється метафоричне вживання зазначеного оніма. Пор.: Заки з’явиться російський **Гедройць**, є велике поле діяльності для*

Гедройця українського [12, 197]; Українські інтелектуали ще мають шанс стати українськими *Гедройцями* [12, 200].

Втім, атрибутивом-диференціатором може бути й займенник *свій / наш*: Коли би ми були свого часу із засіків Вітчизни витягнули на світ Божий жорсткого, але свого *Бальцеровича*, та коли би були усі на кілька років затягнули свої паски, то ми усі дотепер точно не ходили би зі штанами, підв'язаними мотузками. А були б уже десь там чи близько до того, де є нині Польща [17, 28.09.2012]; Мали ми й своїх *шиндлерів*. Так, власник невеликого килимарського заводика в Глинянах під Львовом Михайло Хамула брав 25 євреїв з гетто на роботу, хоч не потребував стільки робочих рук. Для них була єдина можливість отримати бодай трохи їжі, а, іноді, й втекти [17, 8.04.2011]; Згадаймо Льо Корбюзьє, який мріяв поставити в Парижі на місці історичного центру кільканадцять циклопічних башт – таке собі „Місто сонця”. Природа зодчого – прагнути самоствердження в міру фантазії й таланту, а серед наших *корбюзьє*, будьмо відвертими, поки що не спостерігається ані Нормана Фостера, ані Захи Хадід [16, 7.04.2012]; Нещодавно мені довелося брати участь у зйомках документального фільму про частини спеціального призначення внутрішніх військ <...>. Не маю намірів ідеалізувати наших *Рембо*, але, вочевидь, хлопці замислюються про своє майбутнє й не хочуть бути тупим витратним матеріалом для тупої верхівки [16, 2.09. 2011].

Типовими атрибутами-диференціаторами є й означення *новий / новітній*: Тож якби в Україні відкрили новий *Самотлор* із *Кувейтом*, тоді інша річ, а так економічну підкладку під свої амбіції Януковичу, на відміну від Путіна, просто нема чим підмостити [16, 21.10.2011]. Семантичний розвиток ужитих топонімів: „топоніми – назви місць, де здобувають нафту” > „місця, подібні в цьому плані до Самотлору з Кувейтом”. Пор. також: Її стіни бачили живих українських класиків, а не так давно пережили брутальну зневагу новітніх *геростратів*. Останні два роки книгарня не працювала [16, 10.11.2011], де онім, що апелював на мовному рівні, зазнав контекстуального семантичного розвитку: *герострати* тут „знищувачі культурних цінностей”. Стандартними диференцій-

ними означеннями виступають також *другий / № 2: Янукович <...> стати другим Лукашенкою <...> не зможе хоча б тому, що Україна не Білорусь <...>* [16, 7.10.2011]; Іншими словами, не пробувши навіть два повних роки президентом, Янукович перетворився на **Кучму №2** – це президент, який в очах Заходу виглядає апріорі неправим, і місія якого – виправдовуватися [17, 13.10. 2011].

Функціонально ефективними є розрізнявальні атрибутиви, пов'язані з топонімами. Вони можуть мати форму як прикметників, так і прийменниково-відмінкових конструкцій: *Адже якщо Віктор Андрійович був в розумінні російської пропаганди таким собі окупантом – „американським” Карлом XII, то Янукович – викапаний Мазепа, зрадник і перебіжчик* [17, 9.10.2011]; *А на четвертому місці серед кандидатів на Нобелівську премію єгиптянка Мегі Гобран, яку часто називають Матір'ю Терезою з Каїру. Вона несе допомогу найбіднішим дітям і жителям каїрських сламсів* [17, 5.10.2012]. Пор. ще заголовок **Давос на Неві**, зміст якого розкритий у підзаголовку: *петербурзький варіант Всесвітнього економічного форуму показує двоїстість ставлення Росії до капіталізму* [16, 6.07.2012]. Таким атрибутивам властивий досить високий ступінь нестандартності, що збільшує їхні експресивні можливості.

Різні атрибутиви певного семантично модифікованого оніма свідчать про високий ступінь його прецедентності, а отже, й можливості апелятивізації власної назви. Це спостерігаємо на прикладі антропоніма *Робін Гуд / робінгуд*: *Якщо ж дані самих правоохоронців підтверджують, що „робінгуди” вийшли на справжніх наркодилерів, що ж з міліціонерами, чиє кришування цього бізнесу „робінгуди” викрили?* [17, 25.07.2011]. У заголовку використано ще одну власну назву, пов'язану з ім'ям Робін Гуда: *Бандити українського Шервуду*. А от контексти з іншими атрибутивами, „прикладеними” до антропоніма Робін Гуд: *Думаю, це ще одна причина, яка змусила творців серіалу „Котовський” максимально відступити від біографії реальної людини, показавши його таким собі молдавським Робін Гудом – в реальність „смотрящего” за Шервудським лісом теж чим далі, тим менше віриться* [15,

21.12.2010]; *Мужній вигляд має абрек (так грузини називали своїх опришків) Арсен Одзелашивілі, місцевий Робін Гуд, пам'ятник якому встановлено над річкою біля в'їзду в Мцхету* [16, 4.10.2011].

Таким чином, зрушення у семантиці власних назв – антропонімів та топонімів – активно використовуються в сучасній публіцистиці для надання текстам експресивного характеру.

Різноманітні засоби експлікації семантичних трансформацій онімів у текстах сучасних ЗМІ варто зробити предметом подальшого спеціального дослідження.

Література та джерела

1. Гудков Д. Б. Прецедентное имя. Проблемы денотации, сигнификации и коннотации / Д. Б. Гудков // Лингвокогнитивные проблемы межкультурной коммуникации. – М. : МГУ, 1997. – С. 116–129.
2. Ільченко В. І. Експресія власних назв як засіб публіцистики [Текст] / В. І. Ільченко: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Українська мова”. – Київ, 2003. – 19 с.
3. Калінкін В. М. Теоретичні основи поетичної ономастики [Текст] / В. М. Калінкін : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 – „Російська мова”, 10.02.15 – „Загальне мовознавство”. – Київ, 2000. – 35 с.
4. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность [Текст] / Ю. Н. Караулов. – Изд. 7-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2010. – 264 с.
5. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики. Монографія [Текст] / О. Ю. Карпенко. – Одеса: Астропринт, 2006. – 328 с.
6. Карпенко Ю. А. Специфика шимени собственного в языке и речи [Текст] / Ю. А. Карпенко // Карпенко Юрій. Поетична ономастика. – Одеса: Астропринт, 2008. – С. 221-235.
7. Красных В. В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология: Курс лекций [Текст] / В. В. Красных – М.: ИТДГК „Гнозис”, 2002. – 284 с.
8. Нахимова Е. А. Прецедентные имена в массовой коммуникации: монография [Текст] / Е. А. Нахимова; ГОУ ВПО „Урал. гос. пед. ун-т” ; Ин-т социального образования. – Екатеринбург, 2007. – 207 с. Режим доступа: <http://www.philology.ru/linguistics2/nakhimova-07a.htm>
9. Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имен / Е.С. Отин. – Донецк : ООО „Юго-Восток, Лтд”, 2004. – 412 с.

10. Скляренко О., Скляренко О. Типологічна ономастика : [монографія] : у 5 кн. Книга перша : Лексико-семантичні особливості онімного простору / Олексій Скляренко, Ольга Скляренко. – Одеса : Астропринт, 2012. – 416 с.
11. Blanař V. Teoria vlastneho mena. – Bratislava, 1996. – 215 p.
12. Грицак Ярослав. Страсті за інтернаціоналізмом: стара історія на новий лад. Есеї / Ярослав Грицак. – К. : Критика, 2011. – 350 с.
13. Дзеркало тижня. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://gazeta.zn.ua/>
14. Кореспондент. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: ua.korrespondent.net/
15. Телекритика. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: www.telekritika.ua/
16. Тиждень. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: tyzhden.ua/
17. Українська правда. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: www.pravda.com.ua/